

Dansk Center for Byhistorie

Afdeling for Middelalder- og Renæssancearkæologi
Aarhus Universitet

RENÆSSANCENS BEFÆSTEDE BYER – et seminar

14.-15. september 2006

Aarhus Universitet (Moesgaard – med aftenarrangement i Den Gamle By)

Dansk Center for Byhistorie og Afdeling for Middelalder- og Renæssancearkæologi, Aarhus Universitet, ønsker at belyse renæssancens befæstede byer i forbindelse med Renæssanceåret i 2006, som er en lang række danske kulturinstitutioners fælles oplysnings- og forskningsprojekter om renæssancen ca. 1500-1660. Arrangørerne afholder i den anledning et seminar om renæssancens bybefæstninger den 14.-15. september 2006 på Moesgaard, Aarhus Universitet.

Kronologisk og tematisk ramme

Renæssancen var i byhistorisk lys præget af de verdslige borgeres fremgang efter reformationen, af økonomisk vækst, internationalisering, konsolidering af bygninger og materiel kultur og af et stigende modsætningsforhold mellem en voksende statsmagt og købstædernes historiske autonomi.

De fleste købstæder var udprægede handelsbyer, men rigets vigtigste byer havde andre og midt vidtgående funktioner. En særlig bytype så dagens lys: den befæstede by. I middelalderen havde de fleste købstæder været omgivet af volde, grave eller andre forsvarsværker, men i renæssancen koncentrerede man rigets forsvar til en udvalgt række af stærkt befæstede byer og nedrev efterhånden de gamle volde i de andre byer. De befæstede byer fik et helt anderledes, militant

udtryk end kendt i middelalderen, bl.a. for at dæmme op for en ny tids ildvåben, og fordi krigene fik karakter af store erobringstog, der førte fjendtlige hære gennem landet.

Forskningen

Den nuværende danske forskning om netop denne periodes fæstningsværker er mangelfuld, især om de fæstningsværker som omgav byerne. Faktisk er der ikke udgivet et samlet overblik over middelalderens og renæssancens bybefæstninger siden Vilhelm Lorentzens *Vore byer* fra 1930'erne.

Man har inden for de senere år fået yderligere kendskab til periodens bybefæstninger gennem arkæologiske udgravninger. Der er gravet i f.eks. Middelfart i 2003- 2004, hvor man ikke rigtigt havde noget kendskab til fæstningsværkerne omkring byen. Ligeledes har der været arkæologiske udgravninger i f.eks. Stege bygrav i 2005, hvor man fik et yderligere kendskab til livet omkring og på byvolden. Men ingen af de nyere arkæologiske undersøgelser er publiceret.

Gennem topografiske stiktegninger har vi en kilde fra denne periode, der ikke er særligt godt undersøgt. Vi kan via datidens svenske spioner se, hvordan fæstningsværkerne så ud og dermed aflæse deres forsvarsmæssige betydning. En af de mere kendte spioner er Erik Dahlberg, der i midten af 1600- tallet optegnede en lang række dansk bybefæstninger. Inden for de seneste år er der arbejdet med periodens skriftlige og militærhistoriske kilder, som dog ikke i noget stort omfang er sat i forbindelse med fæstningsværkerne i og omkring byerne.

Metodiske afgrænsninger / deltagere

Seminaret har til formål at skabe overblik over forskningsfronten inden for dette emne gennem fremlæggelse af papers og ved en tværfaglig og metodisk drøftelse mellem arkæologer, historikere, arkitekter mv. Der lægges vægt på at skabe et forum for den fremmeste, men ellers ofte ukoordinerede, forskning på spredte institutioner såsom universiteter i Danmark, Tyskland, Norge og Sverige samt lokale museer.

Den geografiske ramme for seminaret er det danske rige, dvs. inkl. Norge, Skånelandene og Slesvig-Holsten med udblik til den europæiske udvikling.

Projektet henvender sig til fagfolk fra universiteter, museer og arkiver mv.

Publikation

Arrangørerne ønsker at publicere symposiets papers, idet det netop er et formål med symposiet at samle og viderebringe de nye, men spredte forskningsresultater. Der vil i publikationen blive lagt vægt på at give en introduktion til de metodiske og faglige problemstillinger, der knytter sig til emnet og de forskellige faglige traditioner.

Støtte

Seminarret støttes af Aarhus Universitets Forskningsfond, Kulturarvsstyrelsen og Vikingetids- og Middelaldercentret ved Aarhus Universitet.

Pris

100 kr. til kaffe m.v. (studerende gratis).

Overnatning og festmiddag med egenbetaling.

Foreløbigt program

Moesgaard

14. september

Generelt:

De angivne tidspunkter er inkl. spørgetid

1. session

Renæssancebyer og forsvarsværker

Velkomst:

10.00-10.15

Søren Bitsch Christensen, Dansk Center for Byhistorie

Indledning:

10.15-10.45

Kersten Krüger, professor, Universität Rostock: *Idealbyen i Danmark og Østersøen*

Papers:

10.45-11.15

Lone Liljefalk, historiker, Aarhus Universitet: *Forsvarsværker som europæiske begreb*

11.15-11.20

Kort kaffepause

11.20-11.50

Hans Henrik Appel, museumsinspektør, Tøjhusmuseet: *Militærhistorie og våbenteknologi*

11.50-12.20

Iben Fønnesberg-Schmidt, historiker, Aalborg Universitet: *Købstædernes militære bidrag før 1570*

12.20-13.30

Frokost (kan købes)

13.30-14.00

Jan Kock, lektor, AU: *Forholdet mellem by og borg*

2. session

De befæstede byer – arkæologi, arkitektur og anlæg

Indledning:

14.00-14.30

Janne Damgaard Kosior, cand.mag., AU: *Middelalderlige bybefæstninger – kronologi og typologisering*

14.30-15.00

Kaffe

Papers:

Sjælland

15.00-15.30

Jane Jark Jensen, Københavns Bymuseum: *Københavns befæstning og orlogsværftet på Bremerholm*

15.30-16.00

Dorthe Wille-Jørgensen, museumsinspektør, Sydsjællands Museum: *Stige fæstning*

16.00-16.15

Kaffe

16.15-16.45

Norge

Rolf Scheen, direktør, Forsvarsmuseet, Oslo: *Fredrikstad fæstning – nye undersøgelser på Isegran*

Aftenarrangement

18.30

Omvisning i Den Gamle By v/ Jeppe Ravn: *Renæssancen i Den Gamle By*

19.15

Middag i Den Gamle By (helt eller delvis mod egenbetaling)

Docent Lars Linge foredrager og underholder om Hofmusik på Christian 4.s tid

15. september

2. session

De befæstede byer – arkæologi, arkitektur og anlæg fortsat:

Papers fortsat:

Skåne og Sverige

9.30-10.00

Anders Rejnert, stadsantikvar, Malmø: *Borgen och staden med utgångspunkt i staden Malmö*

10.00-10.30

Lars Linge, docent i historie, Göteborgs Universitet: *Danske grænsebefæstninger til Sverige under renæssancen*

10.30-10.45

Kaffe

Fyn og Langeland

10.45-11.15

Karl Zinglersen, arkæolog, Odense Bys Museer: *Middelfarts volde*

11.15-11.45

Jørgen Skaarup, museumsinspektør, Langelands Museum: *Rudkøbing befæstning*

11.45-12.15

Marianne Krogh, museumsinspektør, Nyborg Museum: *Nyborg Slot og Nyborg Fæstning*

12.15-13.30

Frokost (kan købes)

Jylland

13.30-14.00

Henrik Gjøde Nielsen, museumsinspektør, Hals Museum/Nordjyllands Historiske Museum: *Hals Skanse og Hals by i renæssancetiden*

14.00-14.30

Henning Møberg, museumsinspektør, Museerne i Fredericia: *Fredericia Fæstning i 1600-tallet*

14.30-14.45

Kaffe

Slesvig-Holsten

14.45-15.15

Thomas Riis, professor, Kiel: *De befæstede byer i Slesvig-Holsten.*

3. session

Om restaurering

15.15-15.45

Paper:

Kjeld Borch Vesth, arkitekt, Nationalmuseet: *Om restaurering af fæstningsværker*

4. session

Opsamling og perspektivering – historie og arkæologi

15.45-16.15

(Kaffen tages ved bordene)

Seminaret opsummeres og perspektiveres af en historiker og en arkæolog